

KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XVII. ÉVFOLYAM, 2013/1-2. SZÁM

A KMP SZ XX. közgyűlésén * „Nem adhatok mást, mi lényegem” * Búcsú Borbély Ibolyától * Helyesírási gyakorlatok * Beregszászi Anikó: A lehetetlent lehetni * Tankönyvkutatói szempontok határon innen és túl * Mi végre tanítjuk a verseket kisdíákoknak? * Önkifejezési lehetőségek az új médiában * Az olasz egység és diplomáciai háttere * Tengerész Henrik, a portugál gyarmatbirodalom megalapozója * Történelmi emlékezet a vereckei magyar honfoglalási emlékmű árnyékában * Bocskai István felkelése az európai viszonyokat tekintetbe véve és az erdélyi fejedelemség szemszögéből * Egyház és oktatás a reformáció kezdetén * Mi van a fénymásolóban? * Csecsemők a természettudományban, avagy egy újabb lap a kinolin vázas kutatások könyvében

Az olasz egység és diplomáciai háttere

A hosszú 19. század elé nyugodtan oda lehet tenni a nemzeti jelzőt – írta *Diószegi István* – mivel akkor a társadalom egyedei a maguk közösségi meghatározásában a nemzeti hovatartozást tették első helyre.¹ Egy nemzet az azonos nyelvet beszélő polgárok összessége – ezt pedig már *Giuseppe Mazzini* genovai jogász gondolta, s ki is jelentette: „*Italia fara da sé*”, vagyis Olaszország egyedül is megcsinálja. Mazzini, aki a svájci emigrációban létrehozta a *Giovine Italia* (Ifjú Itália)

Giuseppe Mazzini (1805–1872)

elnevezésű szervezetét, úgy vélte, az azonos nyelvet beszélő polgárok létre tudják hozni az olasz nemzetállamot, ami majd a nacionalizmuson alapszik. A 19. századi európai nacionalizmusokat alapvetően két szempontrendszer szerint lehet tipologizálni: az egyik a „nemzetépítést”, a másik az „államépítést” tartotta elsődlegesnek. Ebből kiindulva persze a nacionalizmus tipologizálása további kategorizálások alapját is képezhetik, ahogy azt *Kiss Endre* is megfogalmazta.² A karbonárik a nemzet- és államépítést egyszerre szerették volna megoldani, forradalmi úton. Hát ez nem sikerült nekik, mivel az olaszok fél tucat országban éltek Svájctól Szicíliáig, így az etnikai állomány egészét magába foglaló állam létrehozása, s az olasz nemzeti felszabadítási mozgalomnak háromnegyed évszázadra volt szüksége, míg 1871-ben elérte célját – írta *Norman Davis*.³ Az olasz nemzettudatban az egyesítő háborúk során kapott külső segítség úgy rögzült, mint az érvényesülés mindenkorai szükségessége, ennek következtében – a fent idézett *Diószegi* szerint – az olasz nemzet soha nem tudott felnőni a múltjából és a lélekszámából adódó nagy-nemzet mivoltához.⁴ Erre utalhatott *Ernest Gellner* az egy nemzet, egy állam koncepció fejtegetése során megfogalmazott kérdésében, hogy vajon nem szenvedte-e meg a 19. századi egyesítésük előtti olaszok politikai súlya a szétszórtságot?⁵ Amikor azonban létrejött az egységes olasz állam, akkor az Ausztriánál maradt félmilliónyi olasz lakosságot leszámítva, minden olaszt határai közé zárt, s csak kizárólag az olasz területekre korlátozódott, a más nyelvű lakosság alig egy százalékot tett ki a nemzetállam területén.

A karbonárik elképzelése szerint a fent említett *Mazzini* és *Giuseppe Garibaldi* forradalmi úton kívánták megvalósítani az olasz egységet. Az egység másik módját *Camillo Cavour* piemonti miniszterelnök személyéhez szokták kötni, aki a diplomáciát használta céljai elérésének érdekében, s a nagyhatalmak érdekei mentén lavírozott. Ám *A. J. P. Taylor* angol történész szerint az olasz egység meg is hiúsulhatott volna, ha 1859-ben III. Napóleon nem vállal részt az Ausztria elleni győzelemből.⁶ A nacionalizmus győzelme ugyanis nem volt szükségszerű, hisz a nacionalizmus elsősorban olyan politikai alapelv, amely a politikai és nemzeti egység tökéletes egybeesését vallja.⁷ *Cavour*t nem fűtötték nemzeti érzelmek – a

fent említett *Taylor* megfogalmazásával élve – *jobbára franciául beszélt, sajtószabadságot, szabad kereskedelmet és korlátozott választójog alapján összeülő parlamentet akart, először Piemontban, később talán Észak-Olaszországban*.⁸

Taylor szerint Olaszország egyesítésének európai szempontokat is figyelembe vevő történetét még senki nem írta meg. Én sem erre vállalkoztam, csak a 19. századi európai diplomáciai térben lejátszódó bonyodalmak között oly szétszórta fel-felbukkanó, olasz egységet érintő, befolyásoló eseményeket próbáltam folyamatos történéssé „gyúrni”.

Az 1815-ös bécsi kongresszus Itáliában visszaállította az 1792-es állapotokat, vagyis csak a monarchiakat, mivel a Bonaparte Napóleon előtt létező régi köztársaságokat (Genova, Veneza, Lucea) nem állították vissza. Piemont orosz támogatással ki tudott térni *Metternich* terve elől, hogy Ausztriával szövetségi szerződést kössön, de a Genovai Köztársaságot, Lombardiát bekebelezte Ausztria. Az itáliai félsziget államainak túlnyomó többsége osztrák befolyás alá került, mint-hogy az egyes államok élére Habsburg-rokon dinasztiák sarkjai ültek. A kongresszus határozatai alapján nyolc olasz terület jött létre – Lombardia-Veneza, Piemont, Parma, Modena, Lucea, Toscana, Egyházi Állam, Nápolyi Királyság. Ezen egységek között széthúzó tendenciák érvényesültek. Végül is Piemontban visszakapta abszolút hatalmát a Savoyai-ház, s I. Viktor-Emánuel Torinóba parókásan, copfosan, 18. századi talárjában vonult be. Valami hasonló módon került vissza I. Ferdinándhoz is a hatalom Nápolyban. A restauráció korszakának politikatörténetére egységesen jellemző a titkos társaságok számának növekedése. Ezeket általában a művelt osztályok elégedetlen tagjai alkották, ill. a nyugállományú katonatisztek. Legaktívabbak Nápolyban voltak e szervezetek, ahol *carbonárióknak* Emánuel (karbonárik) nevezték őket, s a *massoneriából*, a szabadkőműves szervezetekből váltak ki.

Az 1820 januárjában, Spanyolországban elkezdődött forradalmat júliusban a nápolyi felkelés folytatta, amely liberális alkotmányt akart I. Ferdinándtól. Ezt a király, kénytelen, kellelten ki is adta, ill. liberális miniszterelnököt nevezett ki. A felkelés következő állomása Piemont, majd Párizs és a portugál flotta lett. A mozgalmak a Szent Szövetség tagjainak „idegességét” váltották ki, mondván, Franciaországban is először csak alkotmányos monarchiát akartak, s aztán mi lett belőle... Már március 3-án I. Sándor orosz cár köriratban fordult az európai hatalmakhhoz, s katonai beavatkozást sürgetett. Erre leghamarabb Nagy-Britannia reagált, s május 5-én memorandumban határolódott el az orosz intervenciók tervektől, kijelentvén, hogy Madrid és Nápoly nem veszélyezteti Európa

Giuseppe Garibaldi (1807–1882)

békéjét. Erre I. Sándor kongresszus összehívását javasolta, hogy ott közösen oldják meg a kérdést. 1820 októberében a csehországi *Troppauban* (Opava) ült össze a nagyhatalmak kongresszusa. A terítéken főleg az itáliai ügyek szerepeltek, hisz azok Ausztriát közvetlenül érintették, mivel Itália hallgatólagosan az ő befolyási övezetébe tartozott. *Metternich* osztrák kancellár egyetértett az orosz cárral az intervenció ügyében, de ő osztrák csapatokkal akarta megoldani az észak-itáliai problémát. Am azt is látta, hogy ehhez kell a többi európai ország „asszisztálása”, mert még az is előfordulhat, hogy a közép-itáliai államok, Rómával együtt, Franciaország oldalára állnak át. Hogy *Metternich* milyen jól mérte fel a helyzetet, az is bizonyította, hogy Nagy-Britannia és Franciaország csak megfigyelővel képviseltette magát a kongresszuson. Míg az angolok a tétlenség mellett voksoltak, Franciaország hezitált, hisz nem akart távol maradni a kongresszustól, meg Ausztriát sem látni Nápolyban. Ausztria viszont azért „izgult”, nehogy a Lombard-Velencei Királyságra is átterjedjen a felkelés tüze. Ez viszont ahhoz vezetett, hogy Oroszország, Poroszország és Ausztria az ún. troppaui protokollban végül is I. Sándor javaslatát fogadta el a status quo megőrzéséről: „Mindazon államok, melyek az európai szövetség részét alkotván, forradalmi állapotban vannak, és más államokra nézve veszedelmet képeznek, megszűnnek a szövetség tagjai lenni, amíg a rend helyreállítva nem lesz.”⁹ A rend helyreállításában pedig az erőszak alkalmazásáig minden benne foglaltatott. Nagy-Britannia kategorikusan elhatárolódott a protokoll aláírásától. A kongresszus 1821 januárjában a szlovéniai *Laibachban* (Ljubljana) folytatódott, ahova Nagy-Britannia és Franciaország már megfigyelőt sem küldött. Am ott volt I. Ferdinánd nápolyi király, akit úgy engedtek el, hogy megvédi az alkotmányt. Mire odaért, már maga kérte a nagyhatalmak segítségét a monarchiája visszaállításához. Ennek következtében Ausztria felhatalmazást kapott a Nápoly elleni intervencióra,¹⁰ s február 6-án 60 ezres osztrák intervenció sereg lépte át a Pó folyót. Szétverték *Pepe* tábornok seregeit, visszaállították a monarchiát Nápolyban, s ha már arra jártak, hát közben a piemonti felkelést is leverték. Ekkor I. Viktor Emánuel piemonti király lemondott öccse, Károly Félix (1821–31) javára. Az osztrákok meg biztonsági okokból megszállták a közép-itáliai államokat – Modena, Parma, Toscana – is. 1822 októberében, Veronában kongresszust hívtak össze a forradalmi megmozdulások utáni rendezés ügyében. A Szent Szövetség három uralkodója, I. Sándor orosz cár, III. Frigyes Vilmos porosz császár és I. Ferenc osztrák császár, a lehető legnagyobb egyetértésben írta alá a jegyzőkönyvet. *Metternich* egy 1822. december 22-i, Velencéből írt levele szerint: „Az öszjáték a három udvar között jobb, mint valaha.”¹¹ Az osztrákok hét évig maradtak. Ezzel az itáliai ügyek egy időre „rendeződni látszottak”.

Az 1830-ban, Európában lezajlott események arra engedték következtetni az itáliai radikális erőket, hogy a belga és görög események hatására Itália is megtehetné az első lépését az egyesülés felé. Am az első próbálkozást – egy független közép-itáliai királyság létrehozását az újonnan megválasztott pápa, XVI. Gergely azzal hiúsította meg, hogy rendrakásra kérte fel Ausztriát. Ez Franciaországnak nem tetszett, de hathatósan nem lépett fel ellene. 1831. március 25-én, amikor az osztrákok bevonultak Bolognába és Reginibe, az új francia miniszterelnök kijelentette: „Egyetlen népnek sincs joga azt várni, hogy ügyéért a franciák vérüket ont-

sák.” Ennek ellenére a forradalmi mozgalom fokozódott Itáliában, s legfontosabb célkitűzésük az osztrákok kiűzése mellett az egységes állam létrehozása volt. A radikális erők legjelentősebb irányítója és eszmei vezére ekkor *Giuseppe Mazzini* volt.

Nemcsak Franciaország magatartása nem volt egyértelmű az Itáliai eseményekben. Nagy-Britanniát például csak az érdekelte, hogy ne engedje Franciaország megerősödését a félszigeten és megmaradjon Itália széttagoaltsága. Ausztria előretörését is meg akarta akadályozni meg az egységes állam létrejöttét is, hisz London érvényben lévő kereskedelmi szerződésai ezt diktálták. Minden nagyhatalom állásfoglalása a kérdésben csak az adott helyen és időben létezett.

Diplomáciailag legmozgalmasabb időszaka az olasz félszigetnek az 1848–49-es forradalmak idején következett be, bár ugyanaz maradt a kérdés, mint 1831-ben – Ausztria kiűzése, s az egység létrehozása. Pedig *Metternich* osztrák kancellár 1847-ben még azt mondta, hogy Itália csak egy földrajzi, nem állami fogalom. S hogy a földrajzi közelség, politikai érintettség, stratégiai távlatok játszották-e a meghatározó szerepet a döntés meghozatalakor, azt nem tudni, ám az tény, hogy újra Ausztria próbált rendet rakni a térségben. 1848. március 18–22. között *Joseph Radetzky* tábornokot kiverték Milánóból, pedig az tizennégyezer fegyelmezett katonával és harminc ágyúval „örizte a rendet” a városban.¹² *Radetzky* március 22-én naplójába a következőt jegyezte fel: „Ki kell ürítenem Milánót, ez életem legszomorúbb órája! Fellázdadt az egész környék; Piemont felől, hátulról fenyegetnek.”¹³ Eztán a lombardiai várnégyszögbe volt kénytelen menekülni,¹⁴ s védelemre rendezkedett be. A mindezidáig mérsékelt politikát folytató *Cavour* a *Risorgimento*¹⁵ március 23-i vezércikkében ezt írta: „...a szárd királyság számára elérkezett a döntő óra: egész léte és jövője attól függ, vállalja-e a vezető szerepet az ország függetlenségi harcában, vagy elmulasztja a megfelelő pillanatot...”¹⁶

Camillo Benso di Cavour gróf (1810–1861)

Károly Albert (1831–49) szárd király pedig vállalta, s hadat üzent Ausztriának, majd több győzelmet is aratott felette. A többi „nagy” ekkor figyelt fel Itáliára, s az olasz események egész Európa diplomáciáját megmozgatták. Oroszország kész volt Ausztriának katonai segítséget adni, ha netán Franciaország beavatkozna az Észak-Itáliában folyó eseményekbe.

Nagy-Britanniának már megint sajátos álláspontja volt, amit 1848. május elején kormánymemorandumban adott közre. Az angolok ebben megfogalmazták: hajlandók Lombardiát és Velencét átadni az olaszoknak, hogy Bécs megszabaduljon az állandó francia szembenállás „energia-elvonásától”, s arra a feladatra tudjon koncentrálni, amit London neki szánt – vagyis az orosz törekvések ellensúlyozására. Észak-Itáliáért cserébe Nagy-Britannia még a Jón-szigeteket is hajlandó lett volna átengedni Ausztriának.

Igen ám, viszont a Habsburgok (és *Metternich*) az osztrák politika súlyát leginkább Itáliában éreztették, s úgy gondol-

ták, csakis az lehet méltó hadizsákmánya Ausztriának, a London által felajánlott Balkán ekkor még nem érdekelte őket. Metternich megmaradt annál a tételnél, miszerint Ausztria csak akkor őrizheti meg jelentőségét, ha Itáliát ellenőrzése alatt tartja. Minden diplomáciai erőfeszítése az olasz tartományok megőrzésére irányult, pedig tudta, hogy az itáliaiak gyűlölik az osztrákokat, s előbb-utóbb Franciaország is megelégteli a helyzetet.

Nagy-Britanniát ebben az esetben a franciák viselkedése érdekelte, s abban reménykedett, hogy Károly Albert francia segítség nélkül lép fel az osztrákok ellen, s mire a franciák megérkeznek, valamiféle észak-itáliai királyság már létrejön. Utóbbi függetlenségét pedig majd London támogatja, mind Franciaországgal, mind Ausztriával szemben. Tehát Nagy-Britannia most éppen abban volt érdekelt, hogy Ausztria veszítse el Lombardiát és Velencét. Ez igen egyértelmű lehetett, mivel az osztrák Pillersdorf-kormány brit szakértője – *Hummelauer* Londonba utazva Palmerstonnal tárgyalt az itáliai ügyekről. Az osztrák autonómiafelajánlás, majd Lombardia átadásának szándéka sem esett egybe az angol elképzelésekkel. Miközben a két nagyhatalom egy harmadik terület sorsáról „egyezkedett”, addig 1848. május 29-én Lombardia, július 4-én pedig Velence is úgy döntött, hogy a Szárd Királysághoz csatlakozik. Ez meglepettette Nagy-Britanniát, mivel ehhez hasonló elképzelés nem szerepelt az angolok által „megírt” forgatókönyvben. És megjelent a színen Giuseppe *Garibaldi* is, aki Amerikából tért haza, s július 4-én *Roverbellánál* felajánlotta Károly Albertnek maga és bajtársai szolgálatát, annak, aki 1834-ben halálra ítélte őt.¹⁷ Am az utánpótlást kapott Radetzky elfoglalta Velence tartományt és július 25-én *Custozza* mellett döntő vereséget mért a szárd hadseregre. Ezután Nagy-Britannia és Franciaország már hiába próbálkozott a szembenállók közötti közvetítéssel, a győztes Ausztria minden próbálkozást visszautasított.

1848 októberében *Schwarzenberg* lett az osztrák külügyminiszter és miniszterelnök, s október 5-én már azt írta a francia külügyminiszternek, *Bastide*-nak, hogy Észak-Itáliában közősek érdekeik, hisz egyikőjük sem akar látni egy (északolasz) egyesült királyságot.

Mindeközben az egész itáliai félsziget forrongott, s az olasz nemzeti mozgalom úgy döntött, egyedül próbálkozik, 1848. március 23-án *Manin* kikiáltotta a Szent Márk Köztársaságot,¹⁸ 1849 januárjában pedig a *Guerrazzi-Mazzini-Montanelli* triumvirátus kiáltotta ki a köztársaságot Toscanában,¹⁹ február 9-én Róma is köztársaság lett, s bejelentették utóbbi csatlakozását az Itália egyesítésére törekvő nemzeti mozgalomhoz.²⁰ Piemontban pedig a parlamenti választások után a radikálisok rávették Károly Albertet, hogy lépjen az egység ügyében, így az 1949 márciusában felmondta az előző évben kötött fegyverszünetet Ausztriával, de pechjére három nap múlva döntő vereséget szenved tőlük, s Lombardiát nem sikerült felszabadítania. Angol és francia nyomásra „csak” tetemes kártérítést fizetett legyőzőjének, de területe nem csorbult. Ekkor mondott le Károly Albert, és fia, *II. Viktor Emánuel (1949–78)* lépett a trónra.²¹

Az osztrákok tovább tisztogattak Észak-Itáliában, s helyreállították a monarchiákat Parma, Modena, Toscana területén, majd Róma ellen indultak. Tevélegesen a franciák ekkor léptek, s a parlament *Oudino* tábornok vezetésével 12 ezer fős francia sereget küldött Róma ellen. A cselekedet első indoklása, hogy a katonák Bécs ellen védik a várost. „Egy nagy város

*haldoklását nézem végig, és lelkem együtt haldoklik vele – írta az örök város ostromáról George Sandhoz intézett levelében Mazzini. – Az ellenség ...Elvágja a vízvezetéseinket. Elveszi élelmiszereinket. Éjjel-nappal bombákat szór.”²² S kiderült az is, mégsem Bécs ellen védekeznek Rómában a franciák, ám Mazzini már hiába fordult Londonhoz, *Palmerstone* is a megadást tanácsolta neki. Róma végül 1849. július 3-án a franciáké lett. Garibaldi és négyezer légiósa bár elhagyta Rómát, akkor úgy vélték, tudnak még tenni valamit Itáliáért. Ez azonban nem így alakult, s magát Garibaldit *Chiavariban* tartóztatta le a piemonti hatóság.²³ A félszigeten újra visszaállították a monarchiákat, csak *II. Viktor Emánuel* tartotta meg az 1848-as alkotmányt, s egyben az olaszok reményét arra, hogy Piemontból kiindulva lehetne egyesíteni Itáliát. Ám a legfontosabb következtetés a történetek után az volt, hogy az egység csak nagyhatalmi támogatással valósulhat meg, ha eljön a kedvező idő.*

A modern olasz nemzet gondolatát elsősorban Mazzini és Garibaldi tették népszerűvé, a megvalósítás mégis Cavour nevéhez kapcsolódik. Az 1850-es években már Mazzini is elismerte, hogy Itália egyesítésére, úgy tűnik, csak a Savoyaiháznak van reális esélye.

Sokáig szembeállították az olasz és a német egyesítést, mondván Bismarck könyörtelenül, tűzzel és vassal egyesítette országát, míg a piemonti miniszterelnök civil politikusként, parlamenti beszédeivel érte el azt. Mazzini bukása és Garibaldi második emigrációja felett hajlamosak vagyunk gyorsan napirendre térni, pedig utóbbi tevékenysége, s nem utolsósorban népszerűsége sokkal inkább kapcsolódott az egység létrehozásához, mint Cavour eredeti elképzelései. Ezek az általában átlépett vagy ismeretlen mozgatórugók csak az 1950-es években napvilágot látott Cavour magánlevelezéseiből bukkantak elő, s azt látják alátámasztani, hogy sokkal jobban hasonlított Bismarckhoz, mint *Gladstone*-hoz, mint ahogy eddig gondoltuk. A diplomáciában ugyanolyan elvtelen volt, mint nagy ellenfele – *Metternich*, aki egyben példaképe is volt.²⁴ Levelezéseiből kitűnik, hogy akit az utókor dicső „egyesítőnek” tartott, azt valójában elsősorban nem az olasz egység érdekelte, hanem a sajtószabadság, szabad-kereskedelem és korlátozott választójog alapján választott parlament. Szinte soha nem tartotta életképes gondolatnak az egész félsziget egyesítését, s nem is ettől várta a megújulást. Fenti elképzelései egészében abból fakadtak – ahogy Taylor megfogalmazta –, hogy jobbra franciául beszélt és az angol mérsékelt liberalizmust követte.²⁵ Cavour Mazzinire és elvbeli társaira megvetéssel nézett, míg Mazzini és Garibaldi egyértelműen bizalmatlan volt a miniszterelnökkel szemben. Véleményük szerint Cavour „piemontesissimo”, vagyis olyan politikus, aki Piemont érdekeiért hajlandó Itáliát feláldozni.

Az 1848–49-es kudarc után Camillo Cavour az abszolutista állam liberális átalakítását és Itália külső segítséggel történő felszabadítását tekintette céljának. Ebből kiindulva az olasz kérdését inkább diplomáciai problémaként kezelte, nemzeti érzést nem kevert bele. Ám előbbiben, vagyis a diplomáciában nagyon jó volt. Ezt bizonyítja, hogy 1855-ben, a krími háborúba, 15 ezer piemonti katonát küldött, akik derekasan helytálltak a csatákban. *III. Napóleon* és *Palmerstone* a háború utáni békekonferencián nem tudta kikerülni az olasz egység kérdését, s a francia császár nagy sóhajjal tette fel a kérdést: „Mit tehetek Olaszorszáért?”

Bécs ekkor döbönt rá, hogy ha nem akarja elveszíteni a nagyhatalmak jóindulatát, akkor lépnie kell. Akkor még Európában szinte mindenki konföderált Itáliát képzelte el Piemont vezetésével, csak Cavour dédelgette 1857-től az egységes, centralizált állam elvét Róma fővárossal. A legfontosabb számára mégis III. Napóleon támogatása volt, amit egy 1858. január 14-i, a császár elleni robbantásos merénylet hozott meg számára. Ifjúsága Itáliához kötötte III. Napóleont, és az 1831-es felkelésben is részt vett, az ellene merényletet elkövető apjával pedig együtt harcolt Rómánál. Az elfogott merénylő, Felice Orsini azt vallotta, hogy az általa használt bomba Nagy-Britanniában készült. A nemzetközi botrány elkerülése végett és a francia diplomácia nyomására, az itáliai változásokat ellenző Palmerstone-nak le kellett mondania. A császár elleni merénylet kivégezték, de az halála előtt levelet írt III. Napóleonnak, melyben emlékeztette ígéretére, vagyis az Itália felszabadításában való részvételre.²⁶

1858 júliusában Cavour és a császár *Plombières*-ben találkozott, s alkut kötöttek: Nizzáért és Savoyáért, valamint a szárd uralkodóházzal való dinasztikus kapcsolatért cserébe III. Napóleon vállalta, hogy 200 ezer katonával segíti Piemontot egy Ausztria elleni háborúban.²⁷ Cavourt az zavarta, hogy Nizza Garibaldi szülőföldje,²⁸ míg II. Viktor Emánuelnek meg azért nem tetszett ez az alku, hisz ősi családi birtokukat kellett odaadniuk Franciaországnak. A szárd király leginkább mégis azt ellenezte, hogy lányát, a 16 éves *Mária Klotildot* kellett „feláldozni”, III. Napóleon unokaöccse, Napóleon *Jerome* herceghez adva feleségül. Lánya fiatal és féltékeny volt, a nem éppen fiatal herceg pedig kicsapongó életmódjáról volt hírhedt. Cavournak hosszas rábeszélésre sikerült csak meggyőznie a királyt az államérdek elsőbbségéről. Különben az egyenes és lovagias király gyakran ellenezte a rendkívül tehetséges, de eszközökben nem válogató Cavour lépéseit, ám többnyire mégis engedett neki (miért?). 1859. január 26-án megkötötték a francia-szárd egyezményt, négy nap múlva a házasságot is. Ezek után már csak III. Napóleont kellett meggyőzni arról, hogy a poroszok és az oroszok semlegesek maradnak egy háborús konfliktus esetén.

Oroszországban *Gorcsakov*, II. Sándor külügyminisztere jó érzékkel ismerte fel a francia javaslatban az izoláltságból való kitérés lehetőségét. Poroszország viszont ellenségesen nézett Franciaországra, bár Ausztria a német egység akadálya volt, mégiscsak német – mondták. Ezt Cavour úgy oldotta meg, hogy tudta, a Német Szövetség csak akkor nyújthat katonai segítséget Ausztriának, ha nem ő a támadó. Így csak provokálnia kellett Ausztriát, hogy utóbbi támadjon. Vagyis Cavour hozzáállott az Ausztria elleni háború előkészítéséhez. Azzal kezdte, hogy a provokáció kellékeként mozgósította a királyság hadseregét, majd Torinóba hívta Garibaldit, s megbízta egy önkéntes légió szervezésével. III. Napóleon pedig kapcsolatba lépett Kossuthtal egy esetleges magyar megmozdulást feltételezve. Bécs így kényszerhelyzetbe került, úgy gondolta, el kell rettenteni ellenfelét, s Piemonttól 1859. április 19-én ultimátumban követelte a leszerelést. Cavour csak erre várt, visszautasította az ultimátumot. Ausztria – Kiss Aladár szerint ügyetlen módon – elsietve az ellenreakciót, hadat üzent Piemontnak, és Cavour megnyerte a diplomáciai csatát.²⁹

Kitört az osztrák–piemonti háború, s a 180 ezres francia-szárd sereggel szemben 120 ezer osztrák állt. Garibaldi ekkor a Garda-tónál harcolt,³⁰ s igencsak kényes helyzetbe került, hisz

az osztrák abszolútizmus ellen küzdve nem csupán a szárd-piemonti monarchiának, hanem a sokat bíralt III. Napóleon császárnak is szövetségese lett.³¹ Június 4-én az osztrák csapatok gróf *Gyulay* Ferenc tábornok vezetésével *Magentánál* vereséget szenvedtek. Ekkor Ferenc József vette át a sereg irányítását, ám 24-én *Solferinónál* újabb vereséget szenvedett. Úgy 40 ezer ember maradt a csatatéren.³² Az osztrákok visszavonultak a lombardiai várnégyyszögbe, de III. Napóleon megijedt az elhúzódozó háborútól, és július 11-én *Villafranca*-nál fegyverszünetet kötött az osztrákokkal. Ausztria lemondott Lombardiára való jogáról a francia császár javára, aki azt Szardínia királyának adta át. Velencéről több mint érdekesen rendelkeztek, mivel az „*része lesz az itáliai szövetségnek, bár Ausztria császáranak uralma alatt marad. Toscana nagyhercege és Modena hercege visszatérnek államaiba és közkegyelmet hirdetnek*”.³³ A békét 1859. november 10-én Zürichben írták alá. Mivel Velence nem szabadult fel, a császár lemondott a területi kompenzációról. Nagy-Britannia és Oroszország is megkönnyebbült, mivel nagyon várták a háború befejezését. Ehhez még az is hozzájárult, hogy Itáliában megmozdulások kezdődtek, ami a teljes olasz egységgel fenyegetett. Franciaország pedig nem akart egy nagy déli vetélytárs-szomszédot.

A fegyverszünet miatt Cavour dühös volt III. Napóleonra, ezért lemondott. Ám 1860. január 16-án újra miniszterelnök lett, s márciusban, a torinói egyezményben elismertette III. Napóleonnal Parma, Modena, Toscana, Romagna, Emilia csatlakozását Piemonthoz. Ekkor kapta meg Franciaország Savoyát és Nizzát. *A. J. P. Taylor* szerint ez az a pont, amikor leginkább szembefordul Cavour és Garibaldi, mivel utóbbi hitte, hogy a nemzeti lelkesedés spontán kitörésével az egész félsziget egyesíthető.³⁴ Egyesek még ma is úgy gondolják, hogy Cavour pártfogolta Garibaldit, vagy szövetséget kötött vele. Az igaz, hogy Cavour irányította Szicília felé, de azért, hogy megszabaduljon ettől az álmodozó katonától. Garibaldi pedig fényes győzelmet aratott 1067 „*vörösingessel*” Szicíliában³⁵ és Nápolyban is, majd Róma felé vette az útját. Ez nagyon nem tetszett Cavournak, mivel ott francia csapatok voltak, s ha Garibaldi eléri a várost és megtámadja a franciákat, abból nemzetközi bonyodalom is válhatott volna. A miniszterelnök leállította a „*vörösingesek*” vonulását és valójában szívesen látta volna Garibaldi bukását Róma előtt. Azt viszont jól érezte, hogy a franciákat csak diplomáciai úton lehet kitessékelni Rómából.

Cavour mindig gyanakodva nézte Garibaldit, az őt viszont soha, pedig szülőföldjét, Nizzát engedte át a franciáknak. Cavour, Bismarckhoz hasonlóan, nélkülözhetetlennek tartotta magát. Garibaldi, mint idealista, a hazát, Cavour önmagát tartotta a legtöbbre – véli *Taylor*.³⁶ S bár Garibaldi nem igazán volt intellektuális alkat, ösztönösen talált rá a helyes útra. Ezt az emberi sikert irigyelte tőle Cavour, s még a királynál is rossz hírért keltette. Az idealista Garibaldi forradalmat csinált, a gyakorla-

II. Viktor Emánuel, Olaszország első királya

tias gondolkodású Cavour pedig rendbe rakta utána a dolgot. Ezzel Garibaldi megvette a dolgát és visszatért Caprera szigetére.

Miután a Nápolyi Királyság is csatlakozott Piemonthez, 1861. április 27-én II. Viktor Emánuel az egyesült Olaszország királyának kiáltották ki. Cavour ezt már nem érthette meg, mert három héttel korábban, 1861. április 6-án meghalt. Róma és Velence még nem tartozott az Olasz Királysághoz, melynek fővárosa előbb Torino, majd 1864-től Firenze lett.

A nagyhatalmak elismerték a változást, még Nagy-Britannia és Franciaország is. A teljes egység eléréséhez azonban újra a kedvező nemzetközi helyzetre kellett várni. A kedvező alkalom pedig 1866-ban jött el, amikor III. Napóleon a poroszok elleni háborúra készült, s a biztonság kedvéért még Ausztriával is titkos egyezményt kötött. Többek között Bécs ebben tett ígéretet arra, hogy amennyiben győz Németországban, akkor visszaadja Velencét az olaszoknak. Olaszország ekkor Poroszország szövetségese volt Ausztria ellen, aminek alapját az 1863-as együttműködési szerződés adta a lengyel felkelés ellen. 1866. július 3-án *Könnitgratz* és *Sadowa* között a poroszok legyőzték az osztrákokat. Augusztus 23-án Prágában megkötötték a békét. Velence visszakerült Itáliához, így már csak Róma kérdését kellett megoldani.

III. Napóleon 1870-ben számított Olaszországra Poroszországgal szembeni terveiben. Mikor a franciák hadat üzentek a poroszoknak, Bécs nyilvánosságra hozta, hogy semleges marad, de Párizs még titokban mindig reménykedett az osztrákokban és az olaszokban is. Talán nem volt teljesen alaptalan a remény, mivel július 20-án Bécs és Firenze felvette egymással a kapcsolatot, aminek csak egy kérdés volt az alapja: támogassák-e a franciákat? Öt nap múlva Ferenc József ezt írta Párizsba: „*Fel séged számíthat rám, főleg, ha egy harmadik hatalom is sorompóba lép. Országom semlegességét deklaráltam, de ezt a semlegességet a pillanat követelménye diktálta.*”³⁷ Az üzenetben említett harmadik hatalom Oroszország volt, aki viszont nem állt ilyen pozitívan a francia ügyekhez. London pedig Firenzének be is jelentette, hogy nem nézné jó szemmel az olasz–francia együttműködést. Ennek ellenére az olasz–osztrák–francia tárgyalások folytatódtak. Az olaszok támogatásának feltétele Róma kiürítése és Nizza egy részének visszaadása volt. *Gramont* francia külügyminiszter erre azt mondta: „*Franciaország nem védheti meg úgy a becsületét a Rajnánál, hogy közben a Tiberisnél meg földáldozza azt.*”³⁸ Ám az olasz–francia tárgyalások nem e kijelentés miatt szakadtak meg, hanem mert 1870. augusztus 6-án az elzászi francia hadsereg vereséget szenvedett a poroszoktól. Ez a francia vereség az olasz egység kérdését is lezárta: a franciák kivonulnak, 1870. szeptember 20-án az olasz csapatok pedig bevonultak Rómába, s az örök város 1871. augusztus 1-jétől Olaszország fővárosa lett. *Trento* (Dél-Tirol) és *Isztria* kivételével minden olasz terület egy államba egyesült.

Cavour már nem élt, Garibaldi visszavonult Caprera szigetére, a még mindig száműzetésében lévő Mazzini szíve pedig megtört.

Létrejött tehát az egységes olasz állam, ám az államnak hatalma révén kellett állampolgárai tudatát és kultúráját megszilárdítani. Amint az egységes Olaszország parlamentjének 1961-es nyitó ülésén Massimo d’Aeglio mondta: „*Most, hogy megteremtettük Olaszországot, hozzá kell látnunk az olaszok megteremtéséhez.*”³⁹

Szamborovszkyné Nagy Ibolya történész

JEGYZETEK

¹ Diószegi István: A nemzetek Európája. In: Uő: Üllő és kalapács. Nemzetiségi politika Európában a XIX. században. Magyarságkutató Intézet, Bp., 1991. 7.o. (a továbbiakban: Diószegi 1991)

² Kiss Endre: Tizenkilencedik századi nemzetkonceptiók tipológiája. In: Magyarságkutatás 1995-96. Szerkesztette Diószegi László. A Magyarságkutatás könyvtára XX. Bp., 1996. 27. o.

³ Davis, Norman: Európa története. 2. kiadás. Osiris Kiadó, Bp., 2002. 769.o. (a továbbiakban: Davis 2002)

⁴ Diószegi 1991, 12. o.

⁵ Gellner, Ernest: A nemzetek és a nacionalizmus. Bp., Napvilág Kiadó, 2009. 171.o. (a továbbiakban: Gellner 2009)

⁶ Taylor, A. J. P.: Cavour és Garibaldi. In: Uő: Európa tündöklése és bukása. Scolar Kiadó, Bp., 1999. 70.o. (a továbbiakban: Taylor 1999)

⁷ Gellner 2009, 11.o.

⁸ Taylor 1999, 69.o.

⁹ Ormos Mária-Majoros István: Európa a nemzetközi küzdőtéren. Osiris Kiadó, Bp., 1998. 36. o. (a továbbiakban: Ormos-Majoros 1998)

¹⁰ Köztes-Európa 1763–1993 (Térképgyűjtemény). Összeállította Pándi Lajos. Osiris Kiadó, Bp., 1997. 128.o. (a továbbiakban: Pándi 1997)

¹¹ Metternich levele Apponyi Antal római követhez. In: Egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1789-1914. Szerkesztette: Diószegi István. Korona Kiadó, Bp., 2001. 95.o.

¹² Jászay Magda: Mazzini. Gondolat, Bp., 1977. 133.o. (a továbbiakban: Jászay 1977)

¹³ Egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1789-1914. Szerkesztette: Diószegi István. Korona Kiadó, Bp., 2001. 121.o.

¹⁴ Ormos-Majoros 1998, 95. o.

¹⁵ Az II Risorgimento liberális lap, melynek alapítója Cavour volt

¹⁶ Jászay 1977, 140. o.

¹⁷ Csorba László: Garibaldi élete és kora. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1988. 93-94.o. (a továbbiakban: Csorba 1988)

¹⁸ 1849. augusztus 22-ig állt fenn

¹⁹ Ormos-Majoros 1998, 96. o.

²⁰ Csorba 1988, 102.o.

²¹ Farkas Katalin: A Savoyák. In: Rubicon. 2000/4.

²² Jászay 1977, 189.o.

²³ Csorba 1988, 133. o.

²⁴ Taylor 1999, 69. o.

²⁵ U.o.

²⁶ Kiss Aladár: Olaszország története 1748-1970. Tankönyvkiadó, Bp., 1988.75.o. (a továbbiakban Kiss 1988)

²⁷ Pándi 1997, 154.o.

²⁸ Csorba 1988, 10. o.

²⁹ Kiss 1988, 76.

³⁰ Csorba László: Türr István. Magyar honvédtiszt az olasz szabadságharcban. In: Rubicon, 1999/4.

³¹ Csorba László: Kossuth és Garibaldi. In: Rubicon, 1995/1-2.

³² Ennek hatására hozza létre Henri Dunant a Vöröskeresztet

³³ A Villafrancai fegyverszünet, 1859. In: Egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1789-1914. Szerkesztette: Diószegi István. Korona Kiadó, Bp., 2001.497.o.

³⁴ Taylor 1999, 70.o.

³⁵ A szicíliai hadjárat 1860. május 11-27. között zajlott

³⁶ Taylor 1999, 72.o.

³⁷ Ormos-Majoros 1998, 139. o.

³⁸ U.o. 140.o.

³⁹ Davis 2002, 761.o.

Tartalom

A KMPSZ XX. közgyűlésén	3
„Nem adhatok mást, mi lényegem” Interjú Punykó Máriával	5
Búcsú Borbély Ibolyától	6
Helyesírási gyakorlatok	7
Beregszászi Anikó: A lehetetlent lehetni	9
Tankönyvkutatási szempontok határon innen és túl	11
Mi végre tanítjuk a verseket kisdíákoknak?	15
Önkifejezési lehetőségek az új médiában	19
Az olasz egység és diplomáciai háttere	21
Tengerész Henrik, a portugál gyarmatbirodalom megalapozója	26
Történelmi emlékezet a vereckei magyar honfoglalási emlékmű árnyékában	27
Bocskai István felkelése az európai viszonyokat tekintetbe véve és az erdélyi fejedelemség szemszögéből	29
Egyház és oktatás a reformáció kezdetén	31
Mi van a fénymásolóban? Az idő hatásának viz- sgálata az amorf szelén kristályosodására	33
Csecsemők a természettudományban, avagy egy újabb lap a kinolin vázas kutatások könyvében	34

BARANYI FERENC

FOHÁSZ

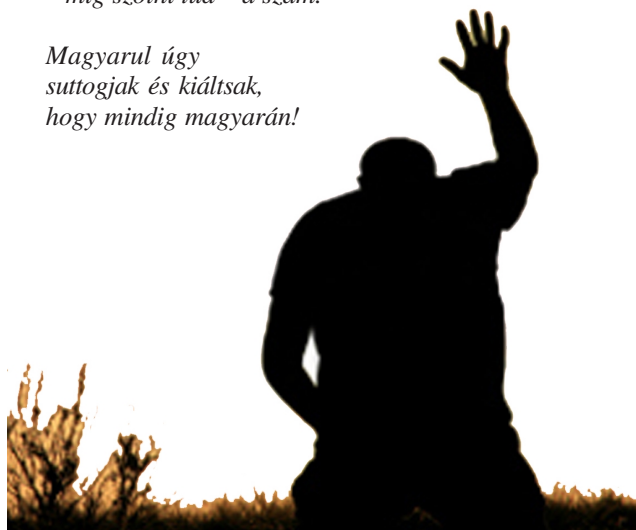
*Ne csak magyarul,
de magyarán is
engedj szólni, Uram,
azaz egyenesen,
mint a kaszasuhanás.*

*Vágjon rendet a szó
a dudvarostú beléndek-beszédben,
hogy szárban bátorodva égre szökjön
az értelem aranyfejű kalásza.*

*Hozz bénekórt nyelvemre, hogyha mé-
reg-
be mártott hegygel döfni készül
s nem rendet vágni ezüst suhogással.*

*Métely törének, sandaság nyilának
ne légyen barlangbiztos arzenálja
– míg szólni tud – a szám.*

*Magyarul úgy
suttogjak és kiáltsak,
hogy mindig magyarán!*

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: Kovácsné Marton Erzsébet

A szerkesztőbizottság: Benedek Imre, Gönczy Sándor, Gulácsy Géza, Riskó Márta, Simon Bálint

Tördelőszerkesztő: Fábrián Zoltán

Kiadja a KMPSZ megbízásából a Kálvin Nyomda 90202 Beregszász, Kossuth tér 4.

Felelős kiadó: Orosz Ildikó

Fotók, illusztrációk: Kárpátinfo sajtószolgálat

Lapengedély száma: 3T N 5, Példányszám: 3000

Levelezési cím: 90202 Beregszász, O. Kobiljanszka u. 17. Tel.: (8-2-41)-2-37-47

web: www.kmpsz.uz.ua e-mail: pedagogusszovetseggmail.com

Megjelenik a BETHLEN GÁBOR ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

A KMPSZ terjesztésében ingyen jut el a pedagógusokhoz

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.